

Feleky Gábor

feleky45@gmail.com

Kovács Imre, Lengyel György és Tardos Róbert visszaemlékezései alapján a *Szociológiai Szemle* eddigi „életútjának” jószerével minden fontosabb mozzanata, szakmai erényei és gyengéi, működési rendje és annak problémái, a szakmával való mikénti kapcsolata, s talán még emberi viszonyai is rekonstruálhatók. Mit tehetek ehhez még hozzá? Hiszen én „csak” 1999 óta vettem részt a szerkesztőségi munkában. Pontosabban volt ennek a részvételnek egy olyan „előjáték”-félesége is: ha jól emlékszem, 1995 őszén Némedi Dénestől kaptam egy levelet, amelyben meghívott a lap mellett létrehozott szakértői testületbe. Megtisztelő volt a dolog, még ha nem is volt világos számomra pontosan, hogy mi is a feladata egy ilyen grémiumnak. Később derült ki, hogy kollégáim a szerkesztőség egyfajta háttországaként képzeltek el a testületet, melynek tagjai segítik, segíthetik a szerkesztői munkát (leginkább a beérkezett kéziratok értékelésében). Aztán 1998 vége felé jött a „hívás”. Némedi Dénest Tardos Róbert váltotta a főszerkesztői tisztségben, s a szintén „továbbszolgáló” Kovács Imre mellé Saád József, Szántó Zoltán és jómagam „hívódtam meg” a szerkesztőségbe. A csapatnak szinte mindvégig tagja maradt Lengyel György is, aki bár a szerkesztőbizottság elnöke lett, de reá mi továbbra is szerkesztőtársként tekintettünk, s ő ténylegesen részt is vett a szerkesztői munkában. S persze változatlanul ott volt velünk Heleszta Éva, aki a kezdetektől (már a lap elődjénél is) fogva látta el a szerkesztőségi titkári teendőket. Az ezzel a csapattal végzett évtizednyi közös munka életem egyik meghatározó szakmai, szakmai-közösségi és emberi élménye volt és marad. 2003-tól Kovács Imre lett a főszerkesztő, Tardos Róbert pedig a szerkesztőbizottság elnöke, de ő kérésünkre (s mindannyiunk örömére) továbbra is részt vett a szerkesztőségi munkában. 2004-ben Kovács Imre jelezte, hogy mivel a következő évben az MSZT elnöke lesz, etikai okok miatt nem tartaná szerencsésnek, ha maradna a lap élén. Így tehát főszerkesztő kerestetett. Emlékezetem szerint velem való beszélgetése során Lengyel Gyuri vetette föl, hogy vállaljam el a tisztséget. Nyomásgyakorlás-ként a többiekkel történt konzultációra és egyéb „szociálintegratív” szempontokra hivatkozott. Számos ellenérvet hoztam föl, különösen azt, hogy én vagyok az egyetlen vidéki a szerkesztőségben, s egy ilyen változás ebben a fővároscentrikus szakmában nem lenne előnyös a lap számára. Ezt ő nem tartotta kardinális kér-

désnek, s arra kért, fontoljam meg. Ahogy az megtisztelő felkérés esetén lenni szokott, gondolkodási időt kértem. Aztán a következő szerkesztőségi találkozózn egy rövidebb időszakra elvállaltam a megbízatást.

A főszerkesztői tisztség „elnyerését” egyfajta rotáció eredményének tartva, annak vállalásakor sem feltételeim, sem pedig merész vízióim nem voltak. „Mindössze” azt a célt tűztem magam elé, hogy vigyük tovább a lapot, biztossítsuk a folyamatos megjelenést; sikerüljön előteremtünk a megjelenéshez szükséges anyagi forrásokat; kerüljük el az online folyóirattá válás kényszerét; tartsuk fenn a peer-review jelleget; vonjunk be fiatal kollégákat az akkor már távozásukon gondolkodó „régiek” mellé; próbáljuk meg bővíteni a szerkesztőség „reprezentativitását” (területi, intézményi vagy éppen „gender” viszonylatban); a viszonylag hosszú átfutási időt rövidítve tegyük még szervezettebbé a szerkesztőségi munkát; s preaktív munkával próbáljuk meg „előszervezni” az időnként meg-megcsappanó kézirati kínálatot.

Ez tehát egyfajta „ügygondnoki” program volt. Ezen túlmutató vízióim azért nem voltak, mert addigra már túlságosan is jól ismertem azt a feltételrendszert, mely alapján a lap működött. Ezt pedig nem a pozitív mozzanatok túlsúlya jellemezte. A pozitív elemek közül kettőt azért kiemelnék. Az egyik az külső tényező volt: a *Szemle* az MSZT lapjaként teljes körű szakmai önállóságot élvezett, sem az elnökség, sem pedig a „titkárság” nem szólt bele a szerkesztési gyakorlatba, és semmilyen akadályt sem támasztott a működésünkkel kapcsolatban. A Társaság és a lap közti „összekötő kapocs” szerepét a Társaság titkári tisztségét ellátó Tibori Tímea töltötte be, aki szükség esetén mindig segít partnerüknek bizonyult. Leginkább akkor, ha pályázati forrást kellett keresni a lap működtetéséhez, hiszen a lap nem volt önálló jogi személy, hivatalosan mindig a Társaság volt a pályázó intézmény. A másik pozitívumot a lap munkatársai által alkotott szakmai és emberi közösség jelentette, az, hogy temérdek oktatási, kutatási, szakmai közéleti és egyéb feladatuk mellett mindennemű ellenszolgáltatás nélküli folyamatos munkára vállalkoztak, s becsülettel végezték azt.

A feltételrendszer minden további eleme és jellemzője már inkább a lap működtetésének, szerkesztésének nehézségeire világít rá. Három „strukturális” problémát emelnék ki. Az első a *munkaszervezet* kérdése. Hiába ugyanis a szerkesztőségi munkában részt vevők jó szándéka és szakmai kvalitása, megfelelő feltételek hiányában a szerkesztőség csak laikus vagy legfeljebb félprofesszionális munkaszervezetként tudott működni. Nem volt szerkesztőségi szoba vagy iroda, szívességi használóként ültünk össze hol itt, hol ott. Bürokratikus koordináció helyett etikai koordináció működött: a szerkesztésben részt vevők munkáját az önkéntesség, a szívességi jelleg, a díjazás- és elismerésnélküliség, a kötelezhetőség hiánya jellemzi. Az ún. „referenci” rendszer (minden beérkező anyagnak volt egy szerkesztőségi felelőse) javított ugyan a belső munkamegosztás hatékonyságán, de sajnos nem sikerült érdemi előrelépést elérni az átfutási idő rövidítésében és a szerzőkkel való kapcsolattartás javításában sem (a kéziratok szerkesztőségi útját követő és a szerzők naprakész tájékoztatását is lehetővé tevő online nyilván-

tartási és információs rendszer csak terv maradt). Az átfutási idő tekintetében időnként komoly bizonytalansági tényezőt jelentett a díjazás ellenében dolgozó „második kör” (olvasószekesztő, technikai szerkesztő, tördelő, nyomda) munkája, egy-egy technikai munkafázis időbeni megcsúszása. Ebben persze a szerkesztőségi munka – időben nem egyenletes – ritmusa is szerepet játszhatott. Nem volt kedvező az sem, hogy körükben talán a kelleténél is nagyobb volt a fluktuáció. Díjaink nem voltak versenyképesek, adódott valamilyen kedvezőbb lehetőség, avagy éppen a részünkről merült föl kifogás a munka minőségével kapcsolatban, leginkább a nyomdával kapcsolatban.

A munkaszervezeti feltételek mellett a másik lényeges problémakört az jelentette, hogy a lap – nevének megfelelően – mindvégig *kínálatfüggő helyzetben* volt és van. Azaz alapvetően abból tud választani, ami hozzá kínálatként eljut. Nem szeretném híres klasszikusunkat parafrázálni, de egyetlen szakmának sem lehet jobb lapja, mint amilyen maga a szakma. Korábban hallottam már egy hazai társadalomtudományi folyóirat főszerkesztőjét azzal büszkélkedni, hogy náluk (rangos napnyugati periodikákhoz hasonlóan) igen magas a „visszautasítási ráta”, s hogy ennek növelésével biztosítható a lap magas színvonala. A mi esetünkben sajnos inkább azzal a problémával találkoztunk, hogy több alkalommal is gondot jelentett egy-egy megfelelő terjedelmű és minőségű szám megjelentetése. Ezt jelzik az időnkénti összevont, illetve a szokásosnál „karcsúbb” számok. A szerkesztőség megpróbálkozott ugyan a már említett „preaktív” gyakorlattal, de ez szükségképpen csak szerény eredményt hozhatott. A nagyobb baj elkerülésében a hazai doktori képzés fellendülése segítette a lapot, a szerzői kör ugyanis egyre nagyobb részben az abban részt vevő vagy azt elvégző fiatal társadalomkutatókkal bővült (az innen érkező kínálat növekedésében persze jelentős szerepet játszottak a képzéssel összefüggő publikációs kényszerek is).

Talán a legnagyobb gondot az jelentette, hogy alapvetően a szerkesztőségnek kellett előteremtenie a működéshez szükséges *anyagi feltételeket* is. A Társaság az egyébként is szerény tagdíjbevételeknek csak egy részét tudta a lap támogatására fordítani. Az onnan évente érkező összeg egyetlen szám kihozatalát sem fedezte, így az évi négy magyar szám megjelentetése komoly problémát jelentett, s szinte permanens egzisztenciális bizonytalanságban tartotta a lapot. A lap „finanszírozási aranykora” akkor volt, amikor OTKA-pályázat keretében jutottunk többéves és biztos támogatáshoz. Utóbb a döntéshozók ezt a lehetőséget megszüntették, s ezzel megszűnt az aranykor is. A szerény MSZT-támogatás mellett egyetlen biztos pont maradt csupán: Hernádi Miklós segítő közvetítésével évről évre kaptunk (csaknem egy egész szám megjelentetését lehetővé tevő) támogatást az MTA-tól. A hiányzó pénz előteremtésére viszont nem maradt más, mint a modern kori koldulás intézményes formáinak gyakorlása: támogatási források szisztematikus keresése, a pályázati lehetőségek monitorozása, pályázatok készítése, támogatás kérelmezése, a visszautasítás méltósággteljes elviselése, a juttatás alázatos megköszönése, aztán pedig pályázni újra és újra. Persze mindezt megfelelő apparátus nélkül. Ezért tartozom különös hálával Heleszta Évának, Tibori Tímeának és

Janky Bélának, akik komoly segítők voltak ebben a munkában. Főszerkesztői munkám meghosszabbodása is az anyagi bizonytalansággal függött össze: úgy akartam átadni a megbízatást, hogy legalább egy évre előre rendezve legyen a lap anyagi helyzete.

E három mozzanat képezte – véleményem szerint – a szerkesztőségi munka feltételrendszerének legproblematisabb elemeit. A kényszerítő körülmények nyomása alatt dolgozni ugyan nem volt nagy öröm, de korábbi szerkesztőségi tagként tudnom kellett, hogy mire vállalkozom. Egy dologban azonban nem voltak korábbi tapasztalataim, mégpedig abban, hogy a főszerkesztői tisztség időnként néhány nem örömteli döntés meghozatalával, ill. lépés megtételével is jár (ezeknek csak egyike volt, ha elutasító döntést kellett közölni a szerzőkkel). Erre – pontosabban az ezt követő emberi reakciókra – nem igazán lehetett felkészülni.

2005-től kibővített szerkesztőséggel vágtunk neki a munkának, s a fiatalítási szándék eredményeként Bukodi Erzsébettel és Janky Bélával egészült ki a Heleszta Éva, Kovách Imre, Saád József, Szántó Zoltán, Tardos Róbert és jómagam alkotta szerkesztőség. A dolog természeténél fogva a szerkesztőségi munkában a főszerkesztő és a szerkesztőségi titkár együttes munkája jelentette a „logisztikai” háttérrel, ezért már a kezdetektől fogva nagyon erős munkatársi és emberi kapcsolat alakult ki Heleszta Évával, akivel munkatársak, szövetségesek, „cinkostársak” és barátok voltunk egészen a haláláig.

Aztán a szerkesztőség 2006-tól tovább bővült a lelkiismeretes munkát végző Leveleki Magdolnával, 2007-ben viszont elköszönt tőlünk a könyvészeti rovatot kiválóan gondozó Saád József, „utódjaként” 2008-tól Bognár Bulcsu vette át tőle ezt a feladatot. Mivel a „régiek” közül többen is jelezték távozási szándékukat, ezért felgyorsult a generációs váltás folyamata: a kiadványgondozás terén az ELTE doktori iskolájában már gyakorlatot szerzett Szabari Verát és a nemzetközi viszonylatokat jól ismerő Vedres Balázst hívtuk meg szerkesztési munkára. Az újabb távozó (2008 végén) az évtizednyi munkát végző Szántó Zoltán volt, s ezzel egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy sort kell keríteni a szerkesztőségi munka generációs megújítására. 2009 tavaszán a Vera, Balázs és Bulcsu alkotta „triumvirátus” vállalta, hogy „kollektív főszerkesztőségben” tovább viszik a lapot. Szükségképpen új szakasznak kellett jönnie, hiszen szerkesztőségi beszélgetéseinkben magunk is pontosan érzékeltük a látásmódok különbségeit. És éppen ez az, ami miatt megtisztelőnek tartom, hogy az „utódok” lehetőséget biztosítottak a volt főszerkesztőknek a visszatekintésre (s talán még tartalomelemzésre is alkalmat adhat, hogy melyikünk mit emelt ki az emlékei közül). Én ezzel a lehetőséggel most udvariatlanul vissza is élnék, azzal, hogy köszönetet mondok mindazoknak, akik a lapnál végzett munkámat segítették. Talán nem sértek emberi érzékenységet velem, ha kiemelem közülük azt a kört, akik a leghosszabb ideig tevékenykedtek a *Szemle* körül. S mivel ezt senki sem köszönte meg nekik, ezért Kovách Imrének, Lengyel Gyurinak, Saád Jósának, Szántó Zolinak és Tardos Robinak be kell érniük azzal, hogy ezt én teszem meg.